

Πανελλήνιο Συνέδριο Επιστημών Εκπαίδευσης

Τόμ. 1 (2017)

7ο ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΕΙΔΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ ΚΑΙ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ Π.Τ.Δ.Ε.
ΚΕΝΤΡΟ ΜΕΛΕΤΗΣ ΨΥΧΟΦΥΣΙΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

Υπό την αιγίδα του Υπουργείου Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων

7^ο ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

«ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΧΑΡΙΣΜΑΤΙΚΩΝ ΑΤΟΜΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ»

ΤΟΜΟΣ ΠΡΑΚΤΙΚΩΝ

ISSN: 2529-1157

Σε Συνεργασία με την Ένωση Ελλήνων Φυσικών και την
Ελληνική Μαθηματική Εταιρεία
ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΟ DIVANICARAVEL
15-18 Ιουνίου 2017

Ο Νάρκισσος και η Ηχώ.

ANNA ΣΟΦΟΥ

doi: [10.12681/edusc.1742](https://doi.org/10.12681/edusc.1742)

Βιβλιογραφική αναφορά:

ΣΟΦΟΥ Α. (2019). Ο Νάρκισσος και η Ηχώ. *Πανελλήνιο Συνέδριο Επιστημών Εκπαίδευσης*, 1, 1278–1288.
<https://doi.org/10.12681/edusc.1742>

Ο Νάρκισσος και η Ηχώ.

Άννα Σοφού

Καθηγήτρια Γαλλικών ΠΕ 05

ann_sofou@hotmail.com

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Ο αρχαίος Έλληνας ποιητής Μένανδρος που έζησε τον 4^ο π.Χ αιώνα λέγει «*Λίαν φίλόν σεαυτόν ουχ έξεις φίλον*» που σημαίνει «*Αν αγαπάς πολύ τον εαυτό σου, δεν θα έχεις φίλους*».

Αυτό συνέβη και στον Νάρκισσο, έναν πολύ όμορφο νέο που αγάπησε πολύ τον εαυτό του. Το Νάρκισσο τον αγαπούσαν οι νύμφες και η νύμφη Ηχώ αλλά αυτός δεν τους έδινε καμία σημασία. Ερωτεύτηκε το είδωλό του που έβλεπε να καθρεφτίζεται στο νερό της πηγής και χάθηκε τρελός από το μάταιο πάθος του. Ναρκισσισμός είναι ο ακραίος αυτοθαυμασμός.

Στα πλαίσια του μαθήματος της Ιστορίας της Γ΄ Δημοτικού δημιούργησα ένα ντοκιμαντέρ – φιλμ με θέμα «*Νάρκισσος και Ηχώ*» με σκοπό την κατανόηση του μύθου μέσα από την τέχνη. Το ντοκιμαντέρ – φιλμ περιλαμβάνει α) τον αρχαίο μύθο Νάρκισσος και Ηχώ, β) τις θεραπευτικές ιδιότητες του φυτού νάρκισσος, γ) την ερμηνεία του μύθου, δ) έργα τέχνης με θέμα «*Νάρκισσος και Ηχώ*».

Στην ερμηνεία του μύθου παραλληλίζω το είδωλο του Νάρκισσου με τις σκιές του σπηλαίου στο 7^ο βιβλίο της Πολιτείας του Πλάτωνα. Για περισσότερη εμπάθυνση αναφέρομαι στη θεωρία του Γάλλου υπαρξιστή φιλοσόφου Γκαμπριέλ Μαρσέλ «*είμαι μαζί με τον άλλον, επικοινωνώ με τον άλλο*» που δίνει απάντηση στην απόγνωση που βρέθηκε ο Νάρκισσος από την υπερβολική αυταρέσκεια και τον αυτοθαυμασμό του.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: Είδωλο, αυτοθαυμασμός, σκιές, αγαθό, απόγνωση, ελπίδα.

Απομαγνητοφώνηση του βίντεο - Ανάπτυξη του θέματος

Ο Νάρκισσος είναι ένας ελληνικός μύθος και όπως όλοι οι μύθοι μας προσφέρει ένα δρόμο προς τις περιοχές του πνεύματος που μας τις διάνοιξαν οι ποιητές, οι φιλόσοφοι και άλλοι άνθρωποι με θρησκευτική μεγαλοφυΐα.

Κατ' αρχήν θα πρέπει να επισημανθεί ότι λαμβάνουμε υπ' όψιν το μύθο , όχι γιατί πιστεύουμε ότι είναι κυριολεκτικά αληθινός, αλλά ως μέσο για να παρουσιαστεί μια πιθανή έκθεση αληθειών.

Ο Νάρκισσος αναφέρεται κυρίως στον Οβίδιο στο έργο του *Μεταμορφώσεις* βιβλίο ΙΙΙ στιχ. 340-510. Ήταν γιος του ποταμού Κηφισού και της νύμφης Λειριόπης . Περνούσε τη ζωή του μέσα στα δάση και τις ρεματιές. Ήταν ένας πανέμορφος νέος και όλες οι νύμφες τον αγαπούσαν μέσα στο δάσος. Όμως ο Νάρκισσος δεν ανταποκρινόταν ποτέ στην αγάπη καμιάς νύμφης . Ήταν πάντα ασυγκίνητος.

Μιά μέρα βρέθηκε σε ένα τρίστρατο και σταμάτησε να δει πού θα πάει. Τότε άκουσε κοντά του ένα θόρυβο μέσα από τους θάμνους. Ήταν η νύμφη Ηχώ που και αυτή με τη σειρά της τον αγάπησε μόλις τον είδε.

Η Ηχώ όμως δεν μπορούσε να μιλήσει , αλλά επαναλάμβανε μόνο τις τελευταίες λέξεις των άλλων, εξαιτίας μιας κατάρας της Ήρας και περίμενε την ευκαιρία να μιλήσει πρώτος ο Νάρκισσος για να ακουστεί στη συνέχεια και η δική της φωνή.

Και να ! Ο Νάρκισσος ρωτάει γεμάτος έκπληξη. Ποιός κρύβεται στους θάμνους ; Ποιά είσαι εσύ που γελάς και κλαίς μέσα στα φύλλα;

Ηχώ: Στα φύλλα ;

Νάρκισσος : Σου αρέσει η φωνή μου ;

Ποιά είσαι ;

Ηχώ: Ποιός είσαι ;

Νάρκισσος : Με λένε Νάρκισσο.

Ηχώ : Ηχώ.....ώ...

Νάρκισσος : Είσαι όμορφη ;

Ηχώ : Όμορφη .

Νάρκισσος : Ήθελα να δω τα μάτια σου.

Ηχώ : Τα μάτια σου.....

Νάρκισσος : Θέλω να σε ρωτήσω Ηχώ αν περνάει η στράτα εδώθε.

Ηχώ : Εδώθε...

Νάρκισσος : Και που θα φθάσω αν την πάρω από εδώ να...

Ηχώ : Πουθενά .

Νάρκισσος : Πουθενά . Παράξενο. Τρεις μέρες περπατάω και τώρα εσύ μου λες πως σταματάει η στράτα και δεν μπορώ να πάω.

Ηχώ : Σ' αγαπάω.

Νάρκισσος : Είπες μ' αγαπάς και πού με ξέρεις ;
Εγώ σε ξέρω μονάχα από τη φωνή σου.

Ηχώ : Τη φωνή σου...

Νάρκισσος : Χθές το βράδυ τραγούδησα μακριά στις φτέρες.

Ηχώ : Στις φτέρες...

Νάρκισσος : Είμαι πολύ λυπημένος .

Ηχώ : Λυπημένος.

Νάρκισσος : Θέλω να βρω κάτι που να τ' αγαπάω.

Ηχώ : Σ' αγαπάω.

Νάρκισσος : Κανείς δε νιώθει μέσα μου τι νιώθω.

Ηχώ : Νιώθω.

Νάρκισσος : Ό,τι αγγίζω χάνεται.

Ηχώ : Χάνεται...

Νάρκισσος : Η πρώτη μου αγάπη ήταν ένα πουλί.

Μα σαν έμαθα το τραγούδι του το βαρέθηκα.

Ύστερα αγάπησα μια όμορφη. Μα κι αυτή τη βαρέθηκα.

Έλα ν' ανταμώσουμε!

Ηχώ : Ν' ανταμώσουμε!

Με τα χέρια απλωμένα βγήκε από το δάσος η νύμφη και έτρεξε στον Νάρκισσο. Μα το όμορφο παλικάρι την απόδιωξε θυμωμένο και χάθηκε μέσα στο πυκνό δάσος ... Η Ηχώ τον ακολούθησε αν και εκείνος την έδιωξε. Η Ηχώ δεν μπορούσε ούτε να φάει , ούτε να πιεί... έλιωνε απ' τον καημό της. Και από την Ηχώ έμεινε μόνο η φωνή της που αντιλαλεί μέσα στα δάση.

Βαθιά στο δάσος ήταν μια μικρή λίμνη, σαν ένας ασημένιος καθρέφτης, ανέγγιχτη και αρυτίδωτη. Τα νερά της ούτε πουλί, ούτε ζώο πείραξε ποτέ. Ο υδάτινος αυτός καθρέφτης τού φανέρωσε μια ομορφιά θεϊκή. Ήταν το είδωλό του. Καθρεφτιζόταν ο ίδιος μέσα στο νερό. Τότε ο Νάρκισσος φώναξε δυνατά : «*Είσαι πανέμορφος*». Τρελός από αγάπη απλώνει τα χέρια του για να αγκαλιάσει αυτό που έβλεπε στα νερά της λίμνης, αλλά ξαφνικά χάθηκε η μορφή που έβλεπε.

«*Μη μ' αφήνεις*» φώναξε τότε ο Νάρκισσος και αυτοθαυμαζόμενος στο νερό της λίμνης, έφτασε σε απόγνωση, υπέστη μαρασμό και κατέληξε.

Τότε μαζεύτηκαν οι νύμφες και έψαχναν τον Νάρκισσο για να τον κηδέψουν με τιμές. Όμως δε βρήκαν πουθενά το σώμα του. Είχε μεταμορφωθεί σε αρωματικό λουλούδι με έξι κιτρινόλευκα πέταλα, όπως εξιστορεί ο Οβίδιος στις *Μεταμορφώσεις* του. Η ομορφιά του Νάρκισσου έγινε λουλούδι που στόλισε τις όχθες και τις ρεματιές.

Θεραπευτικές ιδιότητες του Νάρκισσου.

Το λουλούδι στο οποίο ο όμορφος Νάρκισσος μεταμορφώθηκε λέγεται μέχρι σήμερα Νάρκισσος. Στην Αρχαία Σπάρτη το συνήθιζαν πολύ σαν διακοσμητικό, στην υπόλοιπη Ελλάδα το θεωρούσαν λουλούδι του θανάτου.

Ο Πausανίας, βιβλίο Ι, § 34, αναφέρει ότι στο ιερό του Αμφιάραου στον Ωρωπό με εντολή του θεού προσφέρονταν θυσία στους ήρωες, στους οποίους συγκαταλέγονταν και ο Νάρκισσος. Το νάρκισσο έκοψε και η Περσεφόνη στη ρεματιά που βρισκόταν και τότε άνοιξε η γη και την πήρε ο Πλούτωνας

Ο Νάρκισσος θεωρείται εξάλλου θεός του Ύπνου ή του θανάτου και κατά συνέπεια του Κάτω Κόσμου.

Η λέξη Νάρκισσος ετυμολογικά προέρχεται από τη νάρκη- και το ρ. ναρκώ, λόγω των ναρκωτικών του ιδιοτήτων. Το ομώνυμο λουλούδι πιστευόταν ότι προκαλεί τον ύπνο. Ακόμα το φύτευαν πάνω σε τάφους και έφτιαχναν με αυτό στεφάνια για τους νεκρούς.

Ο νάρκισσος έχει πολλές φαρμακευτικές και ναρκωτικές ιδιότητες. Τον μεταχειρίζονταν για φάρμακο ναρκωτικό, για τον πονόδοντο και την ουλίτιδα. Έφτιαχναν ακόμα από τη ρίζα του αλοιφή θεραπευτική για τα εγκαύματα και τις λειχήνες, αλλά και αντηλιακή για το πρόσωπο. Ο Διοσκορίδης μας δίνει και τη συνταγή της.

Βολβοί νάρκισσου στις πληγές.

Το 17^ο αιώνα ο βοτανολόγος Nicolas Culpeper συνιστούσε ότι οι τριμμένοι βολβοί του νάρκισσου μπορούν να χρησιμοποιηθούν για να βοηθήσουν στη θεραπεία πληγών.

Νάρκισσος – Γαλανθίνη

Οι νάρκισσοι καλλιεργούνται και για την γαλανθίνη (Galanthine), μία ουσία που περιέχεται στους βολβούς και χρησιμοποιείται για την αντιμετώπιση του Alzheimer. Τα ζώα ξέρουν ότι ο νάρκισσος είναι τοξικό φυτό και από ένστικτο δεν το τρώνε. Το όνομα του νάρκισσου χρησιμοποιείται και σε άλλους τομείς. Στην επιστημονική ορολογία σημαίνει τον παθολογικό αυτοερωτισμό και την αυταρέσκεια. Ναρκισσισμός είναι η αυταρέσκεια σε υπερβολικό βαθμό, ο ακραίος αυτοθαυμασμός.

Ερμηνεία του μύθου

Αλληγορία του Σπηλαίου – Νάρκισσος

Παραλληλισμοί - Συσχετισμοί

Προσπαθώντας να κατανοήσω καλύτερα το μύθο του Νάρκισσου, στάθηκα σε μερικές λέξεις, οι οποίες κατ'εξοχήν τον χαρακτηρίζουν: αυταρέσκεια, αυτοθαυμασμός, εγωισμός, είδωλο .

Οι λέξεις αυτές αποτέλεσαν για μένα την αφορμή να συσχετίσω το μύθο του Νάρκισσου με το μύθο της *αλληγορίας του Σπηλαίου* στην Πλατωνική Πολιτεία.

Στο 7^ο βιβλίο της Πολιτείας του Πλάτωνα, ο Σωκράτης συνομιλεί με το Γλαύκωνα . Παραθέτω τα ακόλουθα αποσπάσματα περιληπτικά , σε νοηματική ελεύθερη απόδοση : *Ας φανταστούμε λέγει ο Σωκράτης ανθρώπους δεσμώτες σε μια σπηλιά που δεν βλέπουν παρά μόνο τις σκιές τους στο τοίχωμα της σπηλιάς . Αν κάποιος λυθούσε και οδηγηθούσε στην έξοδο, θα δουν το φως του ήλιου και τότε θα αρχίσουν να βλέπουν τον κόσμο με «άλλα μάτια » , γιατί θα έχουν αντικρύσει κατάματα το Αγαθό .* Κατά τη μετάβαση όμως από το σκοτάδι στο φως και από το φως στο σκοτάδι αμβλύνεται η όραση και χρειάζεται αρκετός χρόνος για να συνηθίσουν τα μάτια στη νέα κατάσταση.

Όσοι όμως δεσμώτες αντίκρυσαν το ηλιόφως, είναι υποχρεωμένοι, αν και διστακτικοί, να επιστρέψουν στη σπηλιά και να ελευθερώσουν και τους υπόλοιπους πρώην συνδεσμώτες τους, με στόχο να δουν και εκείνοι σταδιακά το φως · έτσι σιγά – σιγά θα οδηγηθούν και αυτοί από την άγνοια και την απαιδευσία στη γνώση και στην απόκτηση Παιδείας.

Το είδωλο που έβλεπε ο Νάρκισσος στο νερό, που ήταν απόρροια των ψευδαισθήσεων του, τον απομάκρυναν από την καθαρή αλήθεια. Η φρόνηση τού ήταν εντελώς άγνωστη. Το είδωλο αυτό μπορούμε να το συσχετίσουμε με τις σκιές που έβλεπαν οι δεσμώτες μέσα στο σπήλαιο της Πολιτείας.

Αλλά αξίζει να σταθούμε και πάλι στους δεσμώτες που κατόρθωσαν πρώτοι να αφήσουν το παιγνίδι με τις σκιές μέσα στη σπηλιά της γήινης ζωής για να πάνε στον πραγματικό κόσμο έξω στο ηλιόφως . Οι δεσμώτες αυτοί, αντικρύζοντας το

φως του ήλιου, οδηγούνται αναπόφευκτα στον κόσμο του ιδεατού, εκεί όπου υπάρχει το Αγαθό, η αρετή, η φρόνηση, η δικαιοσύνη και η αλήθεια.

Ο Πλάτων στον Μένωνα 88 c- e αναφέρει ότι «...όλες οι ενέργειες του πνεύματος και καθετί που διαρκεί, αν διευθύνονται από τη φρόνηση, οδηγούν στην ευτυχία, όταν όμως διευθύνονται από την αφροσύνη οδηγούν στο αντίθετο. Αν λοιπόν αρετή είναι πνευματική κατάσταση και δεν μπορεί παρά να είναι ωφέλιμη, πρέπει να ταυτίζεται με τη φρόνηση. Γιατί όλες οι καταστάσεις δεν είναι ούτε ωφέλιμες, ούτε βλαβερές, αλλά γίνονται τέτοιες με την παρουσία της φρόνησης ή της αφροσύνης » .

Χαρακτηριστικό παράδειγμα αφροσύνης μας δίνει ο Σωκράτης στο 7^ο βιβλίο της Πολιτείας. Αναφέρεται σε μια άλλη κατηγορία ανθρώπων, οι οποίοι, ενώ έχουν γευθεί τα θεϊκά θεάματα (δηλ. το Αγαθό) πέφτουν πάλι στα ανθρώπινα κακά. (Πολιτεία Ζ,ε 517).

Οι άνθρωποι αυτοί αναγκάζονται να αγωνίζονται στα δικαστήρια ή κάπου αλλού με τις σκιές του Δικαίου ή με τα είδωλα που προέρχονται από τις σκιές. Είναι οι λεγόμενοι πονηροί αλλά και «σοφοί» άνθρωποι .Η ψυχή τους βλέπει με οξύ βλέμμα αυτά στα οποία έχει στραφεί, υπηρετεί την κακία, και όσο οξυδερκέστερα βλέπει τόσο περισσότερα κακά επιτελεί (Πολιτεία Ζ 519).

Και για την απόγνωση που έφτασε ο Νάρκισσος, όταν κυριεύθηκε από το μάταιο πάθος του, υπάρχει τρόπος για την αντιμετώπιση της δύσκολης αυτής κατάστασης ; Την απάντηση θα τη βρούμε στη θεωρία του υπαρξιστή Σωκρατικού φιλοσόφου Gabriel Marcel (1889-1973) .

Ο Μαρσέλ, που κατά τον Α΄ Παγκόσμιο πόλεμο υπηρετούσε στον Ερυθρό Σταυρό στην αναζήτηση ανθρώπων που είχαν χαθεί, συνειδητοποίησε την τραγικότητα της μοίρας του ανθρώπου. Κατά τον Μαρσέλ η ελπίδα και η απόγνωση αποτελούν αφορμές για να δοκιμάσει και να ελέγξει ο άνθρωπος το βαθμό της ελευθερίας του. Θεωρεί επίσης ότι η απόγνωση είναι το προστάδιο της ελπίδας, η οποία μας ανοίγει το δρόμο για το *είναι* δηλαδή την *ύπαρξη*. Και η ελπίδα είναι τόσο πολύτιμη για την ψυχή όσο είναι η αναπνοή για τον οργανισμό.

Περαιτέρω τονίζει τη σχέση του *εγώ* με το *εσύ*, η οποία θα πρέπει να βρίσκεται σε αगाστή συνεργασία. Γι'αυτό οι λέξεις *παρών*, *διαθέσιμος*, *πρόθυμος* έχουν ιδιαίτερο ηθικό βάρος στη φιλοσοφική του σκέψη.

Είμαι παρών σημαίνει ότι είμαι μαζί με τον άλλο. Είμαι διαθέσιμος σημαίνει ότι είμαι εξ' ολοκλήρου πρόθυμος, είμαι ολωσδιόλου στη διάθεση του άλλου..

Στην περίπτωση όμως που θα μας κυριεύσουν οι αντίθετες έννοιες δηλ. της απουσίας και της απροθυμίας προς τον άλλον, τότε θα επικρατήσει η πλήρης εξάρτηση από τον εαυτό μας, ο ναρκισσισμός και ο αυτοθυσιασμός. Αξίζουμε άραγε μιας τέτοιας ζωής ;

Επίλογος

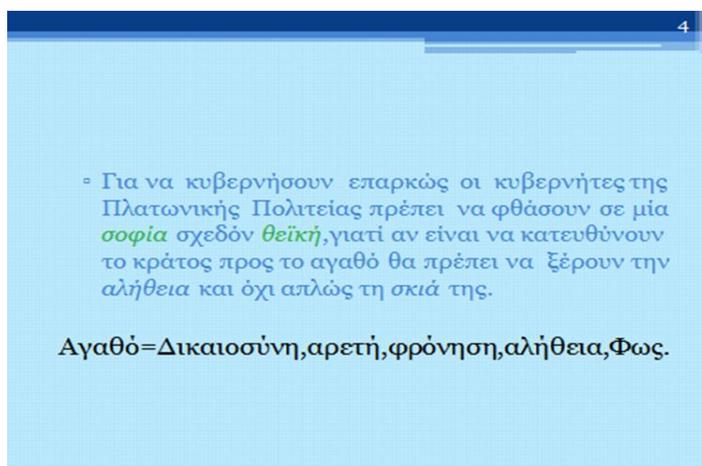
Κατά τη διάρκεια της παρουσίας του βίντεο , εκτός των διαλόγων, των εικόνων και της μουσικής υπόκρουσης , χρησιμοποίησα και πολλούς επεξηγηματικούς πίνακες σε power point για να κάνω πιο κατανοητό το υπό συζήτηση θέμα. Νομίζω ότι μετά το τέλος του βίντεο , οι λέξεις κλειδιά θα πρέπει να δοθούν πάλι στους μαθητές και να επακολουθήσει προφορική συζήτηση και εμβάθυνση.

Γνωρίζουμε όλοι τις δυσκολίες που υπάρχουν στην κατανόηση φιλοσοφικών εννοιών. Προσπάθησα όμως όσο πιο πολύ μπορούσα, με απλές και κατανοητές προτάσεις, με τους πίνακες και τις εικόνες να κεντρίσω την προσοχή των παιδιών στη φιλοσοφική σκέψη, που τόσο πολύ την έχουμε ανάγκη σήμερα.

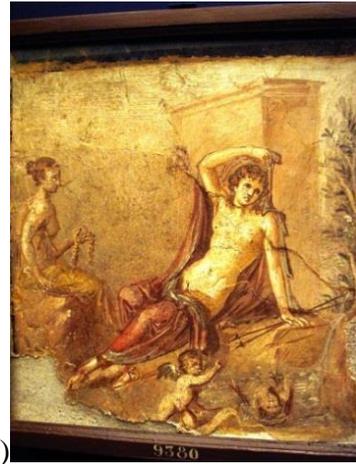
Το βίντεο αυτό και ιδιαίτερα η σπηλιά του Πλάτωνα και ο φιλοσοφικός στοχασμός του Σωκρατικού φιλοσόφου Gabriel Marcel απευθύνονται σε όλα τα παιδιά της Γ΄ Δημοτικού , κυρίως όμως στα χαρισματικά .

Τελειώνοντας, θα επιθυμούσα να αναφέρω τη γνώμη σύγχρονου Ευρωπαίου διανοούμενου: «*Δυστυχώς ,ζούμε σε μια εποχή που χάσαμε τη σοφία για τη γνώση και χάσαμε τη γνώση για την πληροφορία* ».

Ας την προσέξουμε όλοι , διότι είναι αναμενόμενο οι περισσότεροι χαρισματικοί μαθητές, στο εγγύτερο ή απώτερο μέλλον, να αναλάβουν θέσεις ευθύνης. Τότε τι πρωτίστως θα υπηρετούν, την αλήθεια ή τη σκιά της αλήθειας ;

Έργα τέχνης με το Νάρκισσο

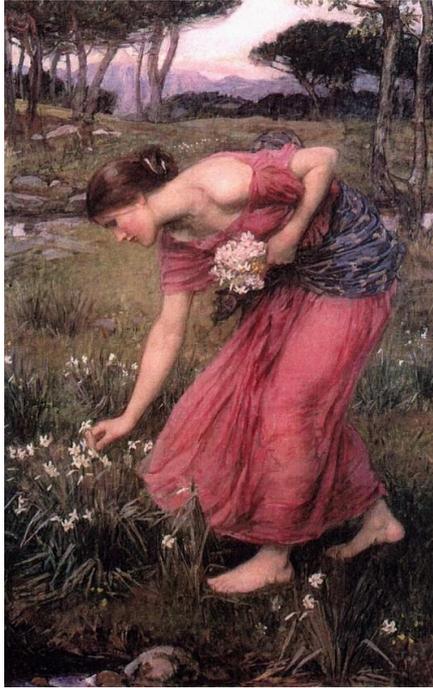
Νάρκισσος – Ηχώ Πομπηία (45-79 μ.Χ.) (από το διαδίκτυο)

Jan Cossiers (1670-1671) Narciso (από το διαδίκτυο)

John William Waterhouse, *Νάρκισσος και Ηχώ* 1903, ελαιογραφία
Walker Art Gallery, Liverpool.

John William Waterhouse , 1912 , *Νάρκισσος* (από το διαδίκτυο).

Ernest – Eugene Hiole (1869) , *Νάρκισσος*, Lille, Palais des Beaux Arts.

Νάρκισσος και Ηχώ. Σκίτσο Βασίλη Λιαούρη , 2017.

Βιβλιογραφία

Λεξικά Νέας και Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας

Μπαμπινιώτης, Γ, *Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας* (τρίτη έκδοση) , Αθήνα 2008

_____ , *Ετυμολογικό Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας*, Ιστορία των Λέξεων, (δεύτερη έκδοση), Αθήνα 2011

Τεγόπουλος – Φυτράκης , *Ελληνικό Λεξικό* (Ε΄ έκδοση), Αθήνα 1992 .

Σταματάκος, Ιωάννης, *Λεξικόν Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας* (εκδ.οίκος «Αθήναιον »)

Γουλίμη ,Άλκη , *Μια φορά και έναν καιρό άλλοτε ...και τώρα, Νάρκισσος* ,σ.33, Αθήνα 1987.

Guthrie ,W.K.C, *Οι έλληνες φιλόσοφοι Από το Θαλή ως τον Αριστοτέλη*, Αθήνα 1988.

Δεσποτόπουλος , Κων /νος , *Η φιλοσοφία του Πλάτωνα*, Αθήνα 1997

Εγκυκλοπαίδεια της Μυθολογίας, Ζαμαρόφσκυ , Βοϊτέχ, *Θεοί και ήρωες του αρχαίου κόσμου* , τόμος 2^{ος} , σσ. 541-542 (εκδόσεις Ταμπάκη), Αθήνα 1978.

Εκπαιδευτική Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια , *Παγκόσμια Μυθολογία* , τόμος 20^{ος} , σ. 311, λήμμα Νάρκισσος (Εκδοτική Αθηνών), Αθήνα 1989.

Encyclopaedia Londinensis 1819 *Narcissus* (διαδίκτυο).

Εγκυκλοπαίδεια Βρεταννική Λήμμα *Νάρκισσος* , Λήμμα *Είδωλο*, *Λήμμα Ηχώ*.

Κουν , Ν.Α., *Μύθοι και θρύλοι από την αρχαία Ελλάδα* , Θεοί , Τόμος 1,^{ος} (Εκδόσεις Ούβα).

Loeb classical library ,Plato: *Republic* , *Cambridge, Massachusetts, Harvard university Press, London, William Hernemann Ltd.*

_____ , *Menon*.

Marcel, Gabriel Honoré , *Existence et objectivité* (1914).

_____ *Être et avoir* (1918-1933), Paris, Aubier, 1935.

Περγιάλης, Νότης « Ηχώ και Νάρκισσος » θεατρικό (από το διαδίκτυο).

Σκουτερόπουλος, Ν.Μ, *Πλάτων Πολιτεία* , (εκδ. Πόλις), Αθήνα 2009.

Στάικος , Κ .Σπ., *Η Βιβλιοθήκη του Πλάτωνα και της Ακαδημίας*, (εκδ. ΑΤΩΝ), Αθήνα 2012 .

Χατζόπουλος ,Οδυσσέας,(εκδ.) *Αρχαία Ελληνική Γραμματεία «οι Έλληνες» Πλάτων Μένων* (ή *περί αρετής*),187 «οι Έλληνες» (εκδοτικός οίκος κάκτος) , Αθήνα 1993 .

_____ , *Αρχαία Ελληνική Γραμματεία «οι Έλληνες » Πλάτων Πολιτεία* (ή *περί δικαίου*), 69 « *οι Έλληνες*» (εκδοτικός οίκος κάκτος) , Αθήνα 1992.

Wikipedia , *Narcissus*.